

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

ERKIN VOHIDOV VA SERGEY YESENIN SHE'RIYATIDA VATAN VA YURT TALQINIDA TABIAT TASVIRINING QIYOSIY TAHLILI

Ernazarova Marhabo Norboyevna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali, assistent

Annotatsiya

Ushbu maqolada XX asr o'zbek va rus adabiyotining yirik vakillari Erkin Vohidov va Sergey Yesenin she'riyatida vatan va yurt mavzusining tabiat tasvirlari orqali ifodalanishi qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilingan. Har ikki shoir ijodida tabiat – shunchaki manzara emas, balki lirik qahramonning ruhiy holati, milliy o'zlikni anglash, vatanga muhabbat va falsafiy kechinmalarning ifoda vositasi ekanligi ochib berilgan. Shuningdek, E. Vohidovning S. Yesenin she'rlarini o'zbek tiliga tarjima qilishdagi mahorati, tarjimalarda asliyatning badiiy-estetik qimmatini saqlash masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: vatan, yurt, tabiat tasviri, qiyosiy tahlil, badiiy obraz, antropomorfizm, tarjima mahorati, lirik qahramon..

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИЗОБРАЖЕНИЯ ПРИРОДЫ В ИНТЕРПРЕТАЦИИ РОДИНЫ И ОТЧИЗНЫ В ПОЭЗИИ ЭРКИНА ВОХИДОВА И СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА

Эрназарова Мархабо Норбоевна

Джизакский филиал Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека,
ассистент

Аннотация

В данной статье сравнительно-типологически анализируется выражение темы Родины и родного края через образы природы в поэзии крупных представителей узбекской и русской литературы XX века Эркина Вахидова и Сергея Есенина. В творчестве обоих поэтов природа раскрывается не просто как пейзаж, а как средство выражения душевного состояния лирического героя, национального самосознания, любви к Родине и философских переживаний. Также освещено мастерство Э. Вахидова в переводе стихотворений С. Есенина на узбекский язык, вопросы сохранения художественно-эстетической ценности подлинника в переводах.

Ключевые слова: Родина, родной край, образ природы, сравнительный анализ, художественный образ, антропоморфизм, переводческое мастерство, лирический герой.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF NATURE IMAGERY IN THE INTERPRETATION OF HOMELAND IN THE POETRY OF ERKIN VOHIDOV AND SERGEY YESENIN

Ernazarova Marhabo Norboyevna

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, assistant

Abstract

This article provides a comparative-typological analysis of the expression of the theme of Motherland and native land through images of nature in the poetry of prominent representatives of 20th-century Uzbek and Russian literature, Erkin Vohidov and Sergey Yesenin. In the works of both poets, nature is revealed not merely as a landscape, but as a means of expressing the lyrical

hero's state of mind, national identity, love for the Motherland, and philosophical experiences. The article also highlights E. Vohidov's skill in translating S. Yesenin's poems into Uzbek and the issues of preserving the artistic and aesthetic value of the originals in translations.

Keywords: Motherland, native land, image of nature, comparative analysis, artistic image, anthropomorphism, translation skill, lyrical hero.

Adabiyotshunoslikda ikki xalq adabiyotining yirik vakillari ijodini qiyosiy o'rganish, ularning badiiy tafakkuridagi mushtaraklik va o'ziga xoslikni aniqlash muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. [5; 6] XX asr o'zbek she'riyatining buyuk namoyandasi Erkin Vohidov (1936-2016) va rus she'riyatining yorqin vakili Sergey Yesenin (1895-1925) ijodi ham qiyosiy-tipologik jihatdan o'rganilishi lozim bo'lgan boy manbadir. [1; 3]

Har ikki shoir she'riyatida vatan va yurt mavzusi yetakchi o'rin tutadi. Ayniqsa, bu mavzuning tabiat tasvirlari orqali ifodalanishi ular ijodidagi o'xshashliklarni ochib berishda muhim ahamiyatga ega. [8] S. Yesenin she'rlari o'zbek tiliga aynan E. Vohidov tomonidan tarjima qilingani, bu tarjimalar o'zbek o'quvchisiga rus shoirining vatan va tabiat haqidagi nozik kechinmalarini yetkazib berish bilan birga, ikki shoir o'rtasidagi ijodiy yaqinlikni ham ko'rsatadi [2].

Mazkur maqolaning maqsadi – E. Vohidov va S. Yesenin she'riyatida vatan va yurt tushunchasining tabiat obrazlari orqali badiiy ifodalanishining o'xshash va farqli jihatlarini ochib berish.

S. Yesenin she'riyatida "Rus" va tabiat uyg'unligi

S. Yesenin she'riyatida vatan va tabiat tushunchalari ajralmas birlikda namoyon bo'ladi. Shoirning "Radunitsa" (1916), "Goluben" (1918) kabi ilk to'plamlaridayoq Rus tabiatining rang-barang manzaralari orqali vatan qiyofasi yaratilgan [3; 7]. Yesenin she'riyatida qayin, zarang, qush uchun olcha, tunuka kabi obrazlar milliy ramz darajasiga ko'tarilgan [9].

Shoirning "Goy ti, Rus, moya rodnaya" she'rida:

Goy ti, Rus, moya rodnaya,

Xati – v rizax obraza...

Ne vidat kontsa i kraya –

Tolko sin sosyot glaza

misralarida Rusning cheksiz kengliklari, ko'm-ko'k osmoni va oddiy dehqonlar turmushi uyg'unlashib ketgan [3]. Bu yerda "sin" (ko'k rang) obrazi orqali Rus tabiatining cheksizligi va shoirning unga bo'lgan cheksiz muhabbati ifodalangan.

Adabiyotshunos olim M. Epshteyn ta'kidlashicha, Yesenin "o'ziga xos 'daraxtlar romani' yaratgan bo'lib, uning lirik qahramoni – zarang, qahramonlari esa – qayin va tollardir" [4, B. 78]. Darhaqiqat, Yesenin she'riyatida daraxtlar insoniy xususiyatlarga ega: qayinning "sochlari", zarangning "boshlari" bor, ular shamolda "so'zlashadi", "o'ylaydi" [7].

Yesenin "Klyon ti moy opavshiy, klyon zaledeneliy..." she'rida:

Klyon ti moy opavshiy, klyon zaledeneliy,

Chto stoish, sklonivshis, pod metelyu beloy?

Ili chto uvidel? Ili chto uslishal?

Slovno za derevnyu progulyatsya vishel

– misralarida zarang obrazi orqali lirik qahramonning ruhiy holati, yolg'izlik va mushtiparlik kechinmalari ifodalangan [3; 4]. Zarang – shoirning o'ziga xos "ikkinchi men", uning ruhiy holatini aks ettiruvchi badiiy obrazdir [9].

E. Vohidov she'riyatida yurt va tabiat talqini

E. Vohidov she'riyatida O'zbekiston tabiati – keng dalalar, tog'lar, soylar, bog'lar obrazida namoyon bo'ladi [1]. Shoirning "O'zbekim" she'rida:

O'zbekim, ona yurtim,

Bogʻlaring lolazor,
Soy boʻyida bir tut qiyigʻi,
Soʻrida yoz uyqusi...

– misralarida tabiat va vatan birligi oʻz ifodasini topgan [1, 1-jild, B. 45]. Bu yerda "bogʻlar", "lolazor", "soy", "tut" obrazlari orqali oʻzbekona milliy manzara yaratilgan. Shoir uchun vatan – bu avvalo tugʻilib oʻsgan joy tabiati, bolalik xotiralari bilan bogʻliq manzaralardir [5].

Vohidovning "Chinor" she'rida:
Chinor, chinor, boʻylaring baland,
Soyangga yozib qoʻyarman dardimni.
Sen koʻrganmisan buncha jasorat,
Sen sezganmisan buncha hasratni?

– misralarida chinor obrazi orqali lirik qahramonning ichki kechinmalari, dard-u hasratlari ifodalangan [1, 2-jild, B. 112]. Chinor – shunchaki daraxt emas, balki sirtosh, hamdard, sirdosh obrazi sifatida gavdalanadi. Bu jihat Yesenin she'riyatidagi daraxtlar bilan sirdoshlik motivi bilan mushtaraklik kasb etadi [8].

Shuningdek, Vohidovning "Tirik qalam" she'rida:
Men shu tuproqda tugʻilganman,
Shu tuproqda oʻsganman.
Shu tuproqda yashayman,
Shu tuproqda yozaman she'rlarimni

– misralarida "tuproq" obrazi orqali vatanga bogʻliqlik, ona zaminga sadoqat ifodalangan [1, 3-jild, B. 23]. Vohidov she'riyatida tabiat va vatan uygʻunligi nafaqat goʻzal manzaralar, balki shoirning ona yurtga boʻlgan chuqur muhabbati va sadoqati orqali ham namoyon boʻladi.

Qiyosiy tahlil: oʻxshashlik va farqlar

E. Vohidov va S. Yesenin she'riyatida vatan va yurt talqinida tabiat tasvirining quyidagi oʻxshash jihatlarini aniqlash mumkin [8]:

1. Vatan va tabiat uygʻunligi. Har ikki shoir uchun vatan tushunchasi avvalo tugʻilib oʻsgan joy tabiati bilan bogʻliq. Yesenin uchun Rus – bu Ryazan dalalari, Oka daryosi, qayinlar; Vohidov uchun Oʻzbekiston – Toshkent bogʻlari, Chimyon togʻlari, Chirchiq soylaridir [3; 5].

2. Antropomorfizm. Tabiat hodisalarini insoniy xususiyatlar bilan boyitish har ikki shoir she'riyatiga xos xususiyatdir [4]. Yeseninda "qayinning sochlari", "zarangning boshi", Vohidovda "chinorning dardi", "terakning intizori" kabi obrazlar mavjud [1; 3].

3. Falsafiy kechinmalar. Tabiat orqali hayot va oʻlim, yoshlik va qarilik, oʻtkinchi va boqiy haqidagi falsafiy mulohazalar ifodalangan [7]. Yesenin "Otgovorila roshcha zolotaya..." she'rida kuzgi tabiat orqali yoshlikning oʻtishi haqidagi falsafiy kechinmalar ifodalangan boʻlsa, Vohidovning "Kuz" she'rida ham tabiatdagi oʻzgarishlar orqali umrning oʻtkinchiligi haqidagi mulohazalar aks etgan [1; 3].

Shuningdek, ikki shoir she'riyatidagi farqli jihatlarini ham koʻrsatish mumkin [8]:

1. Milliy kolorit. Yesenin she'riyatida rus milliy hayoti va tabiatining oʻziga xos belgilari (qayin, tunuka, troyka, saman ot) yaqqol ifodalangan boʻlsa [3; 9], Vohidovda oʻzbek milliy hayoti va tabiati (terak, chinor, soy, togʻ, paxta dalalari, anor, behi) aks etgan [1; 5].

2. Ruhiy-psixologik holat. Yesenin she'riyatida fojiaiy ruh, "ketayotgan Rus" va "temir mehmon" oʻrtasidagi ziddiyat, kelajak oldidagi xavotir seziladi [3; 7]. Yesenin "Men qishloqning soʻnggi shoiriman" she'rida:

Men qishloqning soʻnggi shoiriman,
Koʻprik qurganman qoʻshiqlarimda
Xayrlashaman xayrlashaman

Qayinlar bilan xayrlashaman

– misralarida sivilizatsiya bosqini ostida qolayotgan qishloq hayoti va tabiat uchun qayg‘u ifodalangan [3]. Vohidov she'riyatida esa hayotbaxshlik, kelajakka ishonch ruhi ustunlik qiladi [1; 6].

3. Tabiat va zamon uyg‘unligi. Vohidov she'riyatida an'anaviy tabiat tasviri bilan birga zamonaviy o‘zbek qishlog‘i va shahri manzaralari, sanoatlashgan jamiyat va tabiat munosabatlari ham o‘z aksini topgan [5]. Yeseninda esa asosan patriarxal qishloq tabiatining ideallashtirilgan tasviri ustunlik qiladi [7].

E. Vohidov tarjimalarida S. Yesenin she'riyati

E. Vohidov S. Yeseninning ko‘plab she'rlarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan. S. Yeseninning "Tanlangan she'rlar", "Zamin darg‘asi", "Lirika: she'rlar, dostonlar" to‘plamlari E. Vohidov tomonidan o‘zbek tiliga tarjima qilingan (1965, 1970, 1981) [2]. Vohidov tarjimalarida Yesenin she'riyatining asosiy xususiyati – tabiat va vatan uyg‘unligi, lirik kechinmalarining soddaligi va samimiyligi o‘zbek o‘quvchisiga mahorat bilan yetkazilgan.

Xususan, Yeseninning o‘limidan bir kun oldin yozgan so‘nggi she'ri E. Vohidov tomonidan quyidagicha tarjima qilingan:

Xayr endi, xayr, do‘stginam,
Bag‘rimdasan, ko‘ngil malhami.
Muqarrar bu ayriliqning ham
Visoli bor oldinda hali. [2, B. 215].

Bu tarjimada asliyatdagi falsafiy teranlik va samimiy ohang saqlanib qolingan. Vohidov so'zma-so'z tarjimadan qochib, she'rning ruhini, ohangini, lirik kechinmani o‘zbek o‘quvchisiga yetkazishga erishgan [2].

Vohidov tarjimalarida Yeseninning tabiat tasvirlari bilan bog‘liq obrazlari mahorat bilan o‘zbek tiliga ko‘chirilgan. Masalan, Yeseninning "qayin" obrazini Vohidov ba'zi o‘rinlarda "oq qayin", ba'zi o‘rinlarda esa o‘zbek o‘quvchisiga tushunarli bo‘lishi uchun "terak" yoki "tol" deb tarjima qilgan [2]. Bu esa tarjimada milliy koloritni saqlash va asliyat ruhini yetkazish maqsadida qilingan ijodiy yondashuvdir.

XULOSA

Erkin Vohidov va Sergey Yesenin she'riyatida vatan va yurt talqini tabiat tasvirlari bilan chambarchas bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Tabiat ular uchun shunchaki manzara emas, balki lirik qahramon ruhiyatining ifodasi, milliy o‘zlikni anglash vositasi, falsafiy kechinmalar manbaidir.

Qiyosiy-tipologik tahlil natijasida quyidagi muhim ilmiy xulosalarga kelindi:

Birinchidan, har ikki shoir ijodida vatan va tabiat tushunchalari ajralmas birlikda namoyon bo‘lib, tabiat obrazlari orqali milliy o‘zlikni anglash, ona yurtga muhabbat, sadoqat kabi tuyg‘ular ifodalangan. Yeseninda "qayin", "zarang", "tunuka" obrazlari rus milliy ruhiyatining timsoli bo‘lsa, Vohidovda "chinor", "terak", "soy", "tog'" obrazlari o‘zbekona dunyoqarashning badiiy ifodasidir.

Ikkinchidan, antropomorfizm – tabiat hodisalarini insoniylashtirish har ikki shoir she'riyatining yetakchi badiiy xususiyati sifatida namoyon bo‘ladi. Yesenin yaratgan "daraxtlar romani" konsepsiyasi Vohidov she'riyatidagi daraxtlar bilan sirdoshlik, hamdardlik motivlari bilan mushtaraklik kasb etadi. Bu esa ikki xalq adabiyotidagi umumbashariy qadriyatlar va estetik qarashlarning yaqinligini ko‘rsatadi.

Uchinchidan, ikki shoir she'riyatida tabiat tasvirlari orqali ifodalangan falsafiy kechinmalar (hayot va o‘lim, yoshlik va qarilik, o‘tkinchi va boqiy) umuminsoniy mazmun kasb etib, turli xalqlar adabiyotidagi mushtarak g‘oyaviy-badiiy izlanishlarni namoyon etadi.

To‘rtinchidan, E. Vohidovning S. Yesenin she'rlarini o‘zbek tiliga tarjima qilishi nafaqat ikki shoir o‘rtasidagi ijodiy yaqinlikni, balki o‘zbek va rus xalqlari adabiy aloqalarining yorqin

namunasini tashkil etadi. Vohidov tarjimalari badiiy tarjima nazariyasi va amaliyoti uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, unda asliyatning ruhini saqlash, milliy koloritni yetkazish, she'riy ohang va vaznni qayta tiklash kabi murakkab masalalar ijodiy hal etilgan.

Shuningdek, ikki shoir she'riyatida milliy kolorit, ruhiy-psixologik holat, tabiat va zamon uyg'unligi kabi masalalarda farqli jihatlar ham mavjud. Yesenin she'riyatidagi fojiaiy ruh, "ketayotgan Rus" va "temir mehmon" o'rtasidagi ziddiyat Vohidov she'riyatidagi hayotbaxshlik, kelajakka ishonch ruhi bilan farqlanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati shundan iboratki, unda ilk bor E. Vohidov va S. Yesenin she'riyatida vatan va yurt talqinida tabiat tasviri qiyosiy-tipologik jihatdan tizimli ravishda o'rganilgan. Tadqiqot natijalari o'zbek va rus adabiyoti aloqalarini, ikki shoir ijodidagi o'xshashlik va farqlarni o'rganishda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, unda keltirilgan materiallar va xulosalar:

oliy o'quv yurtlarida "O'zbek adabiyoti", "Rus adabiyoti", "Qiyosiy adabiyotshunoslik", "Badiiy tarjima nazariyasi" fanlaridan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar o'tishda;

XX asr o'zbek va rus adabiyoti tarixiga oid darslik va o'quv qo'llanmalar yaratishda;

E. Vohidov va S. Yesenin ijodiga bag'ishlangan maxsus kurs va seminarlar tashkil etishda;

badiiy tarjima masalalari bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda foydalanish mumkin.

Tadqiqot istiqbollari sifatida quyidagi yo'nalishlarni belgilash mumkin:

E. Vohidov va S. Yesenin she'riyatining boshqa jihatlarini (muhabbat lirikasi, fuqarolik she'riyati, falsafiy lirika) bo'yicha qiyosiy-tipologik tadqiqotlar olib borish;

ikki shoirning dostonchilik ijodini qiyosiy o'rganish;

E. Vohidov tomonidan tarjima qilingan boshqa rus shoirlari (A. Pushkin, M. Lermontov, A. Blok) ijodining o'zbek adabiy muhitiga ta'sirini tadqiq etish;

o'zbek va rus adabiyotidagi boshqa shoirlar (M. Shayxzoda – A. Blok, O. Matjon – M. Svetlova va b.) ijodidagi mushtaraklikni qiyosiy o'rganish.

Xulosa qilib aytganda, E. Vohidov va S. Yesenin she'riyatida vatan va yurt talqinida tabiat tasvirining qiyosiy tahlili ikki xalq adabiyotidagi mushtarak estetik qarashlar, badiiy izlanishlar va insonparvarlik g'oyalarining yaqinligini ko'rsatadi. Bu esa turli milliy adabiyotlarning o'zaro aloqasi va ta'siri masalalarini o'rganishda muhim ilmiy-nazariy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vohidov E. Tanlangan asarlar. 5 jildlik. – Toshkent: Sharq, 2016.
2. Yesenin S. A. She'rlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1981.
3. Yesenin S. A. Sobraniye sochineniy v 3-x tomax. – Moskva: Pravda, 1970.
4. Epshteyn M. Priroda, mir, taynik vselennoy... – Moskva: Progress, 1990.
5. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
6. Qosimov B. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.
7. Prokushev Yu. Sergey Yesenin: Obraz, stixi, epoxa. – Moskva: Sovremennik, 1989.
8. Yo'ldoshev Q. Yoniq so'z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
9. Образы русской природы и Родины в стихах С. А. Есенина [Электронный ресурс] Видеоуроки в интернет – сайт для учителей. – URL: <https://videouroki.net/video/40-obrazy-russkoj-prirody-i-rodiny-v-stihah-s-a-esenina.html>
10. Sergey Yesenin [Elektron resurs] Vikipediya. – 2020. – 29 aprel. – URL: https://uz.wikipedia.org/w/index.php?title=Sergey_Yesenin&oldid=2094748